

ASZTALOS MIHÁLY

Paradicsomtermelés Dunakeszin a II. világháború után

II. rész

12. Piacozás

A nyár második felétől megkezdődött a paradicsomszezon. Ez általában hat hétig, július közepétől augusztus végéig tartott. A fő befőzési igény augusztus 20. környékére esett. Elérkezett a legfontosabb tevékenység, az áru értékesítése. Ez három helyen történt. Legfontosabbnak a fővárosi piacokon történő eladás számított. Fontos volt még a szerződéses paradicsomnak az Óceán Konzervgyárba való leszállítása, és kisebb jelentőségű a helybeni piacon való értékesítés.

A fővárosba szánt paradicsomot a szerződés napjának éjszakáján szállították el, ám ezt előtte fontos előkészületek előzték meg. A lovas kocsinak kifogástalan állapotban kellett lennie. Így a féknek, a járószerkezetnek, a baknak, a kocsiúrnak. Mivel a szállítás legtöbbször éjszaka történt, szükség volt viharlámpára is, amit jól látható helyen a kocsi hátuljára szereltek fel. Jó karban kellett tartani a lószerszámot is. Fontos volt a lovak patkójának lötyögésmentes, szilárd állapota. Gondosan kellett ügyelni a patkónak az úttesthez való tapadására, tekintettel arra, hogy köves úton történt a szállítás. Ez különösen érintette a dunakeszi gazdákat, mivel a Pestre vezető út ebben az időben sárga keramit kockás burkolatú volt, ami igen csúszós tudott lenni. Hogy a megcsúszásból adódó baleseteket elkerüljék, a patkó hátsó részére keresztbe, autógumiból kivágott gumilapot helyeztek föl a kovácsok. Ugyancsak a patkón kialakított menetes furatba patkócsavart lehetett becsavarni az ehhez gyártott csavarkulccsal. A patkócsavar egyik végén menetes, középen négyszögletes és a másik végén gúla alakúra volt kovácsolva. Ha a hegyes vége elkopott, akkor ki lehetett cserélni. Természetesen ezt a homokos dűlőutakon nem használták. Az utazás biztonságához szükséges kellekeket útközben a csendőrök vagy erre a célra kijelölt hatósági emberek időnként ellenőrizhették. Ugyancsak fontos volt a mérő súlyokkal együtt hitelesített tizedes mázsá - vagy kisebb mérleg - megléte is. Ezt a piacfelügyelő a helypénz beszédésekor ellenőrizte. A lovak viselkedésmódja is fontos volt, mivel a megszokott környezettől teljesen eltérő körülmények között kellett haladniuk. Csak megbízható lovakkal lehetett útra kelni. Az idegen hangok, a szokatlan fények, az ismeretlen járművek látványától könnyen megriadhattak, ami balesetet is okozhatott. Ezért nagy odafigyeléssel kellett hajtani, főleg a visszaúton, mivel akkorra a városi forgalom jelentősen megnőtt. Indulás előtt a kocsit ponyvával letakarták és lekötözték, hogy szállítás közben a paradicsom ne szóródhasson le. Ennek a tetejére felhelyezték a tizedes mázsát egy kialakított deszkalapra úgy, hogy az ne nyomhassa össze a paradicsomot, majd rögzítették.

Az időjárásnak megfelelően öltözve, éjjel 2 óra felé elindultak. Érdemes volt időben útra kelni, hisz az árusítás szempontjából nem volt mindegy, milyen piaci helyre kerültek. Út közben, ha szerencsénk volt, valamint holdfénymentes, sötét volt az éjszaka, a déli égbolton - mivel Pest felé délnek tartott az út - csodálatos természeti jelenségben gyönyörködhetek. Ebben az időben vonult át a déli égbolton a Perseidák meteorraj, ami káprázatos felvillanásokkal járó tűzijátékot okozott. Ez egy életre szóló, csodálatos látványt nyújtott. A kocsi a Váci úton haladva elérkezett az újpesti villamosremiznél levő vámházhoz. Itt, a szállított áru mennyiségétől és milyenségétől függően vámat kellett fizetni.

A Budapesti Országos Mezőgazdasági Árubemutatón Pálinkás István és édesapám, Asztalos Mihály (jobbra) dicséző elismerésben részesültek

Ezután folytathatták az utat a betervezett piac felé. A dunakesziek leginkább a jól megközelíthető és legnagyobb forgalmú Lehel piacra jártak. A megérkezés után, a már ott levő kocsik mellé, a kellő távolság megtartásával, tolatva kellett besorolni. Így a kocsi vége a járdához került, ami megkönnyítette a paradicsom árusítását. A lovak fejére felrakták az abrakos tarisznyát, majd egy kis éber szundikálás következett virradatig. Ekkor megérkeztek a piacfelügyelők, akik helypénzt szedtek a kocsi rakománya után. Szállingózva megjelentek a jellegzetes, befőzési paradicsom hazaszállítására szolgáló ovális, nagyméretű, fonott vesszőkosaraikkal a háziasszonyok is. Többször végighaladva a kocsisorok között tájékozódtak a paradicsomról és annak áráról. Több információ mérlegelése után döntöttek el, hogy hol fognak vásárolni. Ezidőtájt, a vásárlás beindulása előtt megjelentek a piaci kofák is, akik nagyban vásároltak, akár egy kocsi árut is megvettek. Az előző napokon kialakult piaci ár nál kissé alacsonyabb árat kínáltak. Ha a gazda elfogadta, akkor megkötötték az üzletet. Ez rizikóval és előnnyel is járt. Ha magasabb lett az aznapi eladási ár, akkor több pénzért is eladhatták volna az árut. Így viszont a szerényebb, de biztos pénz megvolt, és lerakodás után mindjárt indulhattak is haza. Közben beindult a háziasszonyok paradicsomvásárlása is. Az eladás hullámvázásától, a kereslet és kínálatnak megfelelően alakult az eladási ár. Ez általában 80 fillér és 1 forint között mozgott. Az eladás befejeztével rendet raktak a kocsin, és a jól megérdemelt étkezés következett. Volt, aki hazait fogyasztott, volt, aki a piacon szerezte be a reggelinek valót. Kedvelt étel volt a sültkolbász, amit egy kis- vagy nagyfröccsel öblítettek le. Ezután hazaindultak. A legtöbb gazda a főváros határánál levő Megyeri Csárdánál is megállt egy frissítő italozásra, a gyerekek nagy örömeire, akik ilyenkor málnaszörpöt kaptak.

Hazaérve ellátták a jószágokat, megebédeltek, és amennyit engedett az idő, elszundítottak. Délután paradicsomot mentek szedni. Ritkán előfordult, hogy a kimaradt árut, aznap délután vagy másnap a konzervgyárba vitték. Ebben az időszakban minden más halasztható munkát megelőzött a paradicsommal való foglalatosság. Előfordult, hogy konzervgyári leadásnál sorba kellett állni, ez időkiesést jelentett. Ezért voltak, akik az esti órákban adták le a paradicsomot, mert ilyenkor kisebb volt a

forgalom. A portánál lemászálták hidas mérlegen a rakományt, majd a kijelölt helyre rakták a paradicsomos ládákat. Ezután, a lerakott tele ládák darabszámának megfelelően felrakták az üres csereládákat, majd kifelé menet ismét lemászálták a kocsit. Ebből megállapítható volt a leadott paradicsom súlya, amit bejegyeztek egy áruátadási könyvbe. A szezon végén megtörtént az elszámolás és a pénz kifizetése a szerződésben kikötött árak megfelelően. A gazdáknak minden évben új szerződést kellett kötni, és az éves tapasztalat alapján eldöntötték a számukra leginkább megfelelő lehetőséget.

13. Családi vonatkozások

Családunk nehéz körülmények között, 12 kataszteri hold földön kezdte a gazdálkodást. Ez szerény megélhetést biztosított. A szorgalom, a hozzáértés idővel meghozta a felemelkedést. Édesanyám a gazdaságot vitte, édesapám pedig fuvarozással segítette a család gyarapodását. Ebben az időben nagyon fellendült a családi házak építése, különösen a Banktelepen és a Révdűlőben. Ezt a lehetőséget jó érzéssel használta ki apám a fuvarozással, az innen származó jövedelem sokat lendített a családunk anyagi helyzetén. Ebből épült az új családi ház, de jutott még a gazdasági fejlesztésre is. Így családunknak készült először gumikerekű stráfkocsi Dunakeszin, s a bevezetett ipari áram lehetővé tette szecs kavágó és a magdaráló villanymotoros meghajtását. Ezek jelentősen megkönnyítették a nagy erőkifejtéssel járó mindennapi munkákat. A gumikerekű kocsival a lovak játszi könnyedséggel tudták húzni a rakományt, a lecserélt fakerekű, vasabroncsos kocsihoz képest, mely mélyen bevágódott a homokos talajú dűlőutakba. Az embernek nagyon fárasztó volt a szecs kavágó és a daráló kézi hajtása, ezen könnyített a gépesítés. A bevezetésre kerülő vezetékes víz ugyancsak nagy könnyebbséget jelentett.

Az 1942-ben épült családi házunk

De családunk életében akadtak nehéz helyzetek is. Ilyen volt, amikor a II. világháború alatt az Államkincstár a honvédség részére „besorozta” a lovasfogatunkat. Ezt csak nagy nehézségek árán tudta a családunk pótolni. Az anyagi veszteséget némileg enyhítette az a tudat, hogy ezzel a haza területi gyarapodását segítjük elő. A másik szomorú eset a felszabadulásakor, ma már tudjuk, a megszálláskor érte a családot. Az ostromot, mint a legtöbb család, mi is a pincében vészeltük át. Karácsony estéjén vacsorához készülődtünk, amikor a pincelépcső felől furcsa zajra lettünk figyelmesek. Félelmetes volt, ahogy három szovjet katona géppisztolyt ránk szegezve megjelent a pincénkben. A rémülettől először alig értettük, hogy mit akarnak. Fennhangon

egyre csak azt hajtogatták „pusku germáni szoldát”. Mi kézzel-lábbal mutogattunk, hogy itt ilyen nincs. A feszültség oldására anyám meg akarta kínálni őket a karácsonyra sült mákos bejglivel. Feljűjtotta a süteménnyel megrakott tálcát, de ezt félretolták, és mutogatva azt igyekeztek tudomásunkra hozni, hogy először mi kóstoljuk meg azt. Miután ezt megtettük, ők is fogyasztottak belőle. A háború folyamán valószínűleg rossz tapasztalatot szerezhettek. Így végződött a legelső találkozásunk a szovjet katonákkal. Pár napra rá, újév reggelén hangos kiabálásra és örömteli nevetgélésre jöttünk elő a pincéből. A házunk udvarán két szovjet katona éppen akkor szállt fel az indulásra előkészített lovas kocsinkra. A szülei megdöbbenését látva, mosolyogva, három ujjukat magasba tartva igyekeztek megnyugtatni őket, hogy „konyi curuk”, vagyis három nap múlva visszahozzák a fogatot. Ezt azóta is várjuk. Mint később kiderült, a front továbbvonulásával szabadrablást engedélyeztek a katonáknak. Ennek esett áldozatául – sok más családdal együtt – a mi kocsink is. Általában az egyik faluban ellopott fogatot a másik faluban eladták, így jutottak anyagi javakhoz. A gazdálkodó embernek viszont létfontosságú volt a fogat, főleg a tavasz közeledtével. Ezért gyakorlattá vált, hogy közvetítők segítségével a máshonnan idehozott fogatokat vették meg. Ez ismét komoly anyagi áldozattal járt.

Gumikerekű stráfkocsi lovas fogatunk 1950 körül

Az élet azonban ment tovább. A növekvő kereslet és a paradicsom termelésére alkalmas szűkös földterület arra ösztönözte szüleimet, hogy a földosztásokon földhöz juttatott újjgazdától földet béreljenek. Így jött létre a már említett Tóth Nándi özvegy anyjával a földbérlet. Ez mind a két családnak előnyös volt, mert szülei jó minőségű földhöz jutottak, a bérbeadó család is jól járt, mert sem földművelő eszközük, sem igavonó állatuk nem lévén, mégis biztos megélhetéshez jutottak a bérleményből. A kedvező időjárási viszonyok, a jó minőségű pihent föld, a kiváló paradicsomfajta és a hozzáértő szorgos munka az 1948-as évben rekordtermést eredményezett. Az ebben az évben termelt paradicsomnál gyakran előfordult, hogy a szedési szezon kezdetekor a még csak érni kezdő tövesparadicsom tömbök összsúlya a 4-5 kg-ot is elérte, ami leszedésig még tovább gyarapodott. A beérett paradicsomok között nem volt ritka a 90 dkg-os sem.

Tóth Nándi, iskolaszünet lévén részt vett a paradicsom szedésében. Vele kapcsolatos kis vidám történetet szeretnék megosztani önökkel. A szűkös körülmények között élő, sokgyermekes családnak apám kedveskedni akart, úgy, hogy a paradicsomtábla melletti parcellán lévő kukoricaföld egy részébe görögdinnyét ültetett. Ez szépen fejlődött a nyár folyamán, és sok dinnyét termett. Nándinak nagy csábítást

jelentett a már csaknem megérett dinnye. Sívárogva nézegette, és epekedve vágyakozott a legnagyobb, általa már érettnnek vélt dinnye leszedésére. Szüleim hiába mondták, hogy az még nem teljesen érett. Látva Nándi sóvárgását végre megengedték neki, hogy leszedhesse a legnagyobb dinnyét. Ifjanci hévvel mókázva rávetette magát, és diadalittas kiáltással „Mihí bácsi, ez biztos jó lesz!” lenyisszantotta a száráról. Felszelés után szomorúan láttuk, hogy a szüleim jóslata beigazolódtott, mert ugyan már piros és ehető, de nem volt teljesen édesre érett. Nándit ez mit sem zavarta az örömteli dinnyeevésben. Ez a jelenet szinte rituálisan megismétlődött a dinnyeszezon alatt. Sohasem sikerült meggyőznünk, hogy várjunk még egy hetet a leszedésig. Így ettünk azon a nyáron mindvégig majdnem érett dinnyét. Nándi „nyúlzájjal” született, ezért kissé furcsán, néha mókásnak tűnve beszélt, de jó kedélyű, vidám és jóra való fiú volt. Ezért is mentek bele szüleim ebbe a mókás dinnyeszedésbe.

Családunk 1948-ban (a szerző közepén)

A kicsikóknkkal kapcsolatban is van egy kedves történetem. A paradicsomszezonban egy este szüleim közölték velem, hogy másnap én fogom vinni a piacra az árut, mivel nekik ugyanarra az időre halaszthatatlan intéznievalójuk akadt. Így ők a lőcsős kocsi fogott egyik lóval mentek, én a nyugodt és megbízható anya lóval és kicsikójával indultam az újpesti piacra. Az utat és a piacot is jól ismertem, mivel már többször voltam ott a szüleimmal, de egyedül még soha. Egy kicsit aggódtam, hogy rendben meg tudom-e oldani a rám bízott feladatot. Elég volt virradatkor indulnom, mert a kis távolság miatt a piackezdesre gond nélkül oda tudtam érni. A kicsikó végig az anyja mellé volt kötve és szépen követte azt. Simán be tudtam sorolni a már ott levő kocsi mellé. Beindult a paradicsom árusítása. Jól ment a piac, gyorsan el tudtam adni az árut. Összecsomagoltam és már induláshoz készültem, de a ló nem akart elindulni. Egy pillanatig megijedtem, mi lesz, ha nem tudok hazajutni. Nyugtalanul viselkedett a ló, és a kicsikó szembefordulva az anyja fara felé nyújtózkodott. Abban a pillanatban felismertem, hogy az idő elteltével a ló tőgye megduzzadt a tejtől, a kicsikó közben éhes lett. Leszálltam a bakról, eloldoztam a kicsikó kötőfékjét, s az rögvest nekiiramodott szopni. Egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy egyre többen és többen állják körül ezt, a városi emberek számára ritkán látható, szokatlan eseményt, Sokfelől hallottam: "jaj de szép, milyen aranyos ez a kicsikó". Több gyerek szeretne volna megsimogatni, de én ezt nem engedtem, mondván, hogy az anyaló ezt nem szeretné. A szopás végeztével a kicsikót a helyére kötöttem, és mintha

mi sem történt volna, elindultam hazafelé. Mikor a szüleim hazajöttek, lelkesen elmeséltem nekik a piacon történeteket. Megdicsérték és jót mosolyogtak a kicsikó esetén.

Szüleim minden lehetőséget felhasználtak a jövedelmük gazdaságos elköltésére és a kiadások csökkentésére. Mivel nagyon drága volt a lovak patkolási díja, ezért apám megvette a szükséges szerszámokat, és időközben eltanulta a kovácstól a patkolás csínját-bínját. Kellő ismeret megszerzése után ezentúl odahaza végeztük a pataigazító átfaragását, a patkó felverését vagy a meglazult patkó újraszegezését. Csupán új lópatkót nem készítettünk. Amikor szükségessé vált, az elhasználódott helyett az új patkót a kovács készítette, méretre igazítva szegezte föl a ló patájára. Az általunk odahaza végzett munkával jelentős pénzt lehetett megtakarítani.

Az egyéni szántóföldi nagybani paradicsomtermelésnek a Termelő Szövetkezetek megalakulása vetett véget. Az erőszakosan a gazdákra kényszerített beléptetéssel minden eddigi lehetőségüktől megfosztották a továbbiakban a gazdákat. Szüleimet még inkább érintette ez, mivel úgy érezték, hogy az átlag családoknál nagyobb gyarapodásuknak lett egyszerre vége. Nem tudták túltenni magukat azon, hogy ezentúl – tisztelet a kivételnek – a rendszerhez simuló, sokszor gyenge képességű emberek parancsolgassanak nekik. Ezért úgy döntöttek, hogy nem lépnek be a TSZ-be. A családi ház kivételével szinte mindenüktől megfosztva édesanyám az udvaron ültetett veteményeket és virágot. A termés egy részét felhasználta a család ételmezésére, valamint a baromfik etetésére. A felesleget, valamint a virágot a helyi piacon értékesítette. Édesapám asztalos szakmát tanult, de azt sosem gyakorolta, így sem szerszáma, sem gyakorlata nem lévén – más lehetőség híján – éjjeliőrnek állt. Szerény körülmények között éltek hátralevő életüket. Időközben a TSZ a szüleimtől kisajátított 12 kh. szántóföldért – megváltás címén – 6290 forintot, valamint egy felszerszámozott igáslóért 220 forintot fizetett ki. Ez méltánytalanul alacsony ár volt. Viszonyításul, ezidőtájt, 1963-ban, a technikus havi fizetése 1800 forint volt. Ebből is látható, hogy a fennálló rezsim a vele nem szimpatizálókkal hogyan bánt el. Ilyen szomorúan ért véget egy reménytelen életút.

Drága jó szüleimre, Asztalos Mihályra (1910-1980) és Asztalos Mihálynéra (szül. Szabó Erzsébet 1911-1991) hálás szívvel gondolok, és emléküknél ajánlom írásomat.

A szerző napjainkban